Maratha Vidya Prasarak Samaj's

ADV. VITTHALRAO HANDE COLLEGE OF EDUCATION, NASHIK

(NAAC Reaccredited "A" Grade, CGPA-3.26)

&

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE

Jointly Organizes

National Level Seminar On

"ADVANCED TRENDS OF ICT IN EDUCATION"

On Saturday 23 rd & 24 th December 2017

Special Issue of an International

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

Impact factor SJIF 2016-6.177, ISSN 2278-8808

DR. CHANDRAKANT BORSE

Principal, College of Education, Nashik,

Gangapur Road, Nashik-422002

DR. K. S. CHAVHAN

Seminar Co-ordinator

913

Scanned with CamScanner

58	OER चा पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांकडून होणाऱ्या वापराचा अभ्यास डॉ क वता साळुंके	220-225
59	माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांमध्ये ICTसंदर्भात असलेल्या कौशल्यांचा शोध व उपाययोजना प्रा.डॉ कविता साळुंके & कु.ज्योती लष्करी	226-228
60	भूगोलाच्या अध्यापनात मल्टिमिडियाची भूमिका प्रा. प्रताप आत्रे	229-233
61	नविन माहिती तंत्रज्ञान : डिजिटल शाळेबाबतच्या शिक्षकांचा दृष्टिकोन अनिता देशमुख	234-237
62	संमिश्र अध्ययन (Blended Learning) श्री. खैरनार के. एस.	238-243
63	माहिती संप्रेषण व तंत्रज्ञान वापराची परिणामकारकता व ICT एकात्मीकरणातील शाळेपुढील आव्हाने सुजाता पी. पवार.	244-250
64	शिक्षक शिक्षण आणि महिती संप्रेषण तंत्रविज्ञान प्रा. डॉ. डी. ए. सुर्यवंशी	251-254
65	ई –अध्ययन (E-Learning) प्रा. वायळ लक्ष्मण सखाराम	255-259

Scanned with CamScanner

OER चा पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांकडून होणाऱ्या वापराचा अभ्यास

डॉ क वता साळुंके, सहयोगी प्राध्यापक य च म मुक्त वद्यापीठ ,ना शक

प्रास्ता वक: मत्रहो OER ही संकल्पना अलीकडची १९९८ च्या आसपास डेव्हिड वल्ये यांनी प्रथमत:मांडली. OER ही चळवळ मुक्त आ ण दूर शक्षणाच्या वकासातून पुढे आली . दूर शक्षणात मुक्त ज्ञान , मुक्त स्रोत, फ्री शेअरिंग आ ण सहाध्यायी सहकार्य या संकल्पना २० व्या शतकात पुढे आल्या- आपल्या महाराष्ट्रात म्हटले तर साधारणत: २००१, २००२ मध्ये MIT मार्फत मुक्त अभ्यासक्रम प्रोजेक्ट यातून पुढे आणले . युनिस्कोनेदेखील साधारणत : त्याच सुमारास म्हणजेच २००२ मध्ये ही संकल्पना स्वीकारली . वकसनशील देशात उच्च शक्षणासंदर्भात मुक्त अभ्यासक्रमांचा प्रभाव पडताळण्यात आला.

OER अर्थ व स्वरूप हा एक अध्ययनाचा मुक्त स्रोत आहे . जो Collaboration आ ण co-operation या तत्वावर उभारलेला दिसतो. व कपी डया या OER च्या बाबतीत सांगायचे म्हटले तर असंख्य व्यक्तींच्या आवाक्यात नसणारी गोष्ट यातून निर्माण झाली . अब्जावधी म लअनचे ज्ञान यातून एकत्रितपणे साठवले गेले आ ण एक अतिप्रचंड असा ज्ञानाचा साठा निर्माण झाला. माणसाला शक्य नसणारी गोष्ट नकळत शक्य झाली . याला जगातील एक आश्चर्यच म्हटले पाहिजे . याचे आणखी एक बे सक आहे ते म्हणजे प्रत्येक व्यक्ती ज्ञानी असते. अनेक कारणांनी आपले ज्ञान ती इतरांपर्यंत पोहचू शकत नाही . सेवानिवृत्तीनंतर मात्र मळणाऱ्या वेळेच सदुपयोगी व तंत्रज्ञानातील क्रांती या दोहोंच्या मठास एकत्मिकरणातून कमान खर्चात आपले ज्ञान ते इतरांपर्यंत पोहचवू शकले . आपल्या मनात प्रश्न येईल त्याच्या ऑथेंटीसीटीचा पण मत्रहो 'इ – साहित्याबाबत' हा प्रश्न सार्वत्रिक आहे . वापरणाऱ्यालाच क्रॉस व्हेरी फकेशनद्वारा ही ऑथेंटीसीटी एस्टॅब्लीश करावी लागते . व कपी डयात प्रत्येक जन माहिती टाकतो. असलेल्या माहितीचे संपादनही करतो . ते पान लगेच सर्वांपर्यंत पोहचत नाही

९५

Scanned with CamScanner

तर त्यांचे एडीटोरीअल बोर्ड ती माहिती व वध साधनांनी व्हेरीफाय करून मगच ती एडीट व्हर्शन सर्वांना Open होते.

OER व्याख्या –

William फाउंडेशनच्या मते OER म्हणजे ज्ञानाला सहाय्य करणारी सहाय्यभूत प्रणाली होय . ज्यात संपूर्ण शक्षणक्रम , अध्ययन साहित्य, पुस्तके, स्वयंपुर्णांग, व्हिडीओ, टेस्ट्स सॉफ्टवेअर आ ण इतर कोणतीही साधने, तंत्र यांचा समावेश असतो.

युनेस्कोच्या मते – कोणत्याही माध्यमातील डजिटल कंवा इतर अध्ययन कंवा संशोधन साहित्य जे सर्वांना अध्ययनासाठी कमान शर्ती कंवा एकही शर्त न ठेवता , कमान शुल्क कंवा वनाशुल्क उपलब्ध असते.

व कपी डया म्हणतो , OER म्हणजे अध्ययनात संशोधनात कंवा इतरत्र पुन्हा वापर करण्यासारखे डजिटल साहित्य होय . जे पूर्णत: फ्री आ ण वनामुल्य सर्वांना उपलब्ध होते . ज्यात कॉपीराईटचा प्रश्नही फारसा भेडसावत नसतो . थोडक्यात OER हे अध्ययनात कंवा ज्ञानसंपादनासाठी उपयुक्त पडणारे एक मुक्त साधन आहे . जे अल्प कमत कंवा शून्य कमतीवर सर्वांना मळू शकते. त्याचे अनेक प्रकार आहेत.

१) OER चे प्रकार –

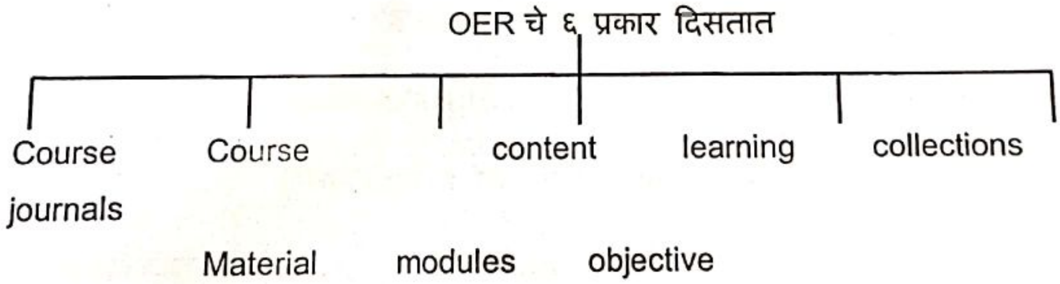

OER मध्ये आशय वतरणासाठी multimedia चा वापर करण्यात येतो.

२) OER मध्ये लायसनिंग हा एक महत्वाचा भाग असतो. लायसन्स म्हणजे OER वापरण्याचा परवाना हा परवाना तीन प्रकारचा असतो.

Scanned with CamScanner

- → अत्यल्प शुल्क
- → पुरेसे शुल्क
- → वनाशुल्क

ब-याचदा OER तयार करतांना Introductory & Advance असे दोन प्रकार केले जातात . Introductory OER free ठेवून Advance साठी मात्र काही प्रमाणात शुल्क आकारण्यात येते . Introductory OER मधून त्या OER ची उपयुक्तता, महत्त्व वापरणाऱ्याच्या लक्षात येते व ती व्यक्ती मग Advance OER च्या खर्चाला तयार होते.

लायसन्स
- पेपर लायसन्स
- फजिकल लायसन्स
- वदाऊट लायसन्स

असा त्याचा वापर केला जातो.

३) संशोधन शीर्ष : **OER** चा पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांकडून होणाऱ्या वापराचा अभ्यास.

उद्दिष्टे –

१) पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांना OER ची कतपत माहिती आहे याचा शोध घेणे.

२) पदव्युत्तर पातळीवर OER चा वापर वद्यार्थी कती प्रमाणात करतात याचा शोध घेणे.

३) पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांनी OER वापरावा म्हणून उपाययोजना सुच वणे.

संशोधन कार्यपद्धती –सदर संशोधनासाठी सर्व्हे पद्धतीचा वापर करण्यात आला. य. च. म. मुक्त वद्यापीठातील एम . एड. शक्षणक्रमाच्या २५ वद्यार्थ्यांवर (सेवांतर्गत शक्षक / शक्षक प्र शक्षक) हा अभ्यास करण्यात आला . यासाठी य . च. म. मुक्त वद्यापीठातील अभ्यासकेंद्रावरील प्रवे शत १०० % वद्यार्थी नमुना म्हणून वचारात घेण्यात आले . यासाठी प्रश्नावली व मुलाखत या दोन साधनांचा वापर करण्यात आला या संशोधनातून प्राप्त निष्कर्ष पुढील प्रमाणे होते.

Scanned with CamScanner

निष्कर्ष –

उद्दिष्टे क्र. १ – पदव्युत्तर पातळीवरील मुलांना OER ची कतपत माहिती आहे ? ६५% वद्यार्थ्यांना OER ची माहिती संकल्पना स्तरावर होती. ५% वद्यार्थी OER चा प्रत्यक्ष वापर करत होते . २५% वद्यार्थ्यांनी केवळ OER शब्द ऐकलेला होता तर ५ % वद्यार्थी या संकल्पनेपासून पूर्णत: अन भज्ञ होते.

उद्दिष्टे क्र. २ – पदव्युत्तर पातळीवरील वद्यार्थ्यांचा OER चा वापर नमुन्यातील ५ % वद्यार्थी OER चा वापर करत होते. परंतु त्यांचा तो वापर केवळ सैद्धांतिक माहिती मळवणे ऐवढ्यापुरताच मर्यादित होता.

उद्दिष्टे क्र. ३ – **OER** वापरासाठी उपाययोजना सुच वणे

१) OER संदर्भात पदव्युत्तर पातळीवरील वद्यार्थ्यांचे सुरुवातीलाच कमान चार दिवसांचे प्र शक्षण कार्यक्रम घेण्यात यावे.

२) OER वरून काही मुद्यांचे अध्ययन वद्यार्थ्यांना अनिवार्य करावे. व त्यावर परीक्षा घेण्यात यावी.

३) प्रत्यक्ष अभ्यासकेंद्रावर वद्यार्थ्यांना OER चे प्रत्यक्ष अनुभव द्यावेत.

४) वद्यार्थ्यांच्या मनात असणाऱ्या प्रश्नांचे पुढीलप्रमाणे निराकरण करावे म्हणजे ते OER चा वापर करतील. ते प्रश्न व उत्तरे पुढीलप्रमाणे –

१) E – Learning & OER एकच का?

→ ई – कोर्सेस OER स्वरुपात आहेत पान OER म्हणजे E – learning नाह. OER हे पेपर वेस्डटेक्स, ऑडीओ - व्हिडीओ कंवा ई – लर्निंग अशा प्रकारचे असू शकतात.

२) OER आ ण open learning / open education समान आहे का?

Scanned with CamScanner

→open education हा अध्ययनातील अडचणी दूर करणारा दृष्टीकोन , प्रणाली आहे.(वद्यार्थी केंद्री, लव चक, स्वयंअध्ययनाला प्रेरणा देणारी , च कत्सक वचारला चालनादेणारी असते .) तर OER हे शक्षणाचे साधन आहे.

३) **OER Related to the concept of resource – based material direct** संबंध नाही पण कन्व्हर्ट करता येतात.

→अनेक वद्यार्थ्यांपर्यंत गुणवत्तापूर्ण शक्षण पोहचवण्यासाठी Resource – Besed Material तयार केले जाते. त्याला cost a copy right असतात. ते सर्वांना open नसते. सर्वांना खुले केले की OER होतात. YCMOU संगणक कोर्सेस साहित्य त्या प्रकारचे आहे . वद्यापीठात हे OER सर्वांना खुले असतात. resourses based material हे ऑथेटीक असते.

४) **is OER really free?**

→ YES → प्रोग्राम चालवण्याचे स्वातंत्र्य.

→ प्रोग्राम कसा चालतो हे पाहण्याचे व गरजेनुसार स्वीकारण्याचे स्वातंत्र्य.

→ शेजारच्यांना आवश्यकतेनुसार त्याचा बहुप्रती करून वतरीत करण्याचे स्वातंत्र्य.

सामाजिक फायद्याचा वचार.

अशा काही प्रश्नांचे निराकरण झाल्यानंतर प्रश्न येतो.

४) हे **OER** शोधायचे कसे ? तर मत्रहो गुगल वर जाऊन आपल्याला ज्या वषयात ते शोधायचे तो शब्द, वषय, संकल्पना टाकून सर्च म्हणा. प्राप्त झालेल्या वेबसाईट बघा त्यात काही वेबसाईट क्लिक केल्यावर आशय येत नाही . तेथे OER ला शुल्क असते . काही पुस्तके, आशय येतो तो वनामुल्य असते . काही भाग फ्री असतो व उर्वरित आशयासाठी शुल्क असतो.

Scanned with CamScanner

५) आला मला **OER** वेबवर द्यायचा झाला तर कसे.

→ देऊ शकता OER तयार करून त्याचे शुल्क व वापराची पद्धत ठरवावी नंतर ते स्वत:ची वेबसाईट तयार करून कंवा व कपी डयावर अपलोड करावे मत्रहो OER हे अध्ययनात सहकार्याने व सहकाराने शकवण्यासाठी अत्यंत उपयुक्त साधन आहे.

सारांश – OER हे आजच्या काळातील अत्यंत महत्त्वपूर्ण साधन आहे . आपण सर्वांनी त्याचा उपयोग शक्षणात करायला हवा. मुलांना त्याद्वारे शक्षण घेण्यास प्रवृत्त करावे . एवढेच नव्हे तर आपणही काही OER तयार करून ते वेबवर प्र सद्ध करावे ही आजची गरज आहे.

संदर्भ –

1.*http.//www.unesco.org/new/en/communication ॒and ॒information/access- to- knowledge/open- educational-browse/2/*

2.*http.//www.wiki.creativecommons.org/wiki/what-is-OER%*3f

३.*World open Educational Resources Congress report, UNESCO, Paris, June* 20,22२०१२,

.४N*eil butcher, Edited by AshakanwarA basic guide to open Educational Resource*',*Commanwealth of learning &UNESCO,*2011,British colambiaCanda,Publication.

5.*Open Educatioanl Resource,* (*Dec*2015),*The Willaim&Flora HewaltFoundation .*

6.*World Conference on Higher Education:* (2009),*The New Dynamics of Higher Education & Research For Sociatal change & Development*, UNESCO,Paris,july 5-8,

Scanned with CamScanner